

Клімчук Д. О., ст. магістратури педагогічного факультету; науковий керівник – Мельничук Л. Б., к.пед.н., доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

***Анотація.** У статті розкрито проблему розвитку творчих здібностей дошкільників як одного з пріоритетних завдань закладу дошкільної освіти. Окреслено та охарактеризовано педагогічні функції керівництва творчою діяльністю дошкільників: комунікативна, організаторська, діагностична, спонукальна, інформаційна. Доведено сензитивність дошкільного віку у контексті розвитку творчих здібностей. Обґрунтовано значення ігрової діяльності у розвитку творчого потенціалу дошкільників. Наведено систему ігор та приклади ігрових завдань, які сприяють розвитку творчих здібностей дошкільників. Розкрито методику розвитку творчих здібностей дошкільників засобами ігрової діяльності. Виокремлено та охарактеризовано особистісні якості педагога, які сприяють ефективності психолого-педагогічної підтримки розвитку творчих здібностей дітей.*

***Ключові слова:** дошкільники, заклад дошкільної освіти, творчі здібності, ігрова діяльність.*

***Abstract.** The article reveals the problem of developing the creative abilities of preschoolers as one of the priorities of the institution of preschool education. The pedagogical functions of the management of creative activity of preschoolers are defined and characterized: communicative, organizational, diagnostic, motivational, informational. The sensitivity of preschool age in the context of the development of creative abilities has been proved. The importance of play activities in the development of creative potential of preschoolers is substantiated. The system of games and examples of game tasks which promote development of creative abilities of preschool children are resulted. The technique of development of creative abilities of preschool children by means of game activity is described. The personal qualities of the teacher which promote efficiency of psychological and pedagogical support of development of creative abilities of children are allocated and characterized.*

***Key words:** preschoolers, preschool education institution, creativity, play activities.*

Проблема розвитку творчих здібностей дошкільників є однією з центральних у психології і педагогіці, оскільки прогрес суспільства – це шлях постійної творчості, долання стереотипів і вироблення нових, нестандартних, часто несподіваних ідей, креативних підходів і шляхів до їх втілення. Одним з головних педагогічних завдань при цьому є виховання людини, здатної

акумулювати і творчо переосмислювати набутий досвід, досягнення людства в науці, культурі, мистецтві, розвивати технології. Це завдання відображене в Національній доктрині розвитку освіти в Україні, у якій творчість розглядається у широкому розумінні, як важлива умова формування багатогранної особистості. У дошкільному віці творча діяльність стає природною і необхідною для подальшого формування, і розвитку людини, формою пізнання матеріально-предметного світу. Творчість дає змогу виокремити резерви особистості. Завдяки творчій діяльності, дитина має можливість пізнати нові шляхи власного вдосконалення [1].

Актуальність дослідження проблеми розвитку творчого потенціалу дошкільників зумовлена, насамперед, наявністю практичної потреби у використанні потенційних ресурсів дитини як основної сили у вирішенні завдань розвитку її творчих здібностей і активності. Творчий потенціал є важливим надбанням як суспільства в цілому, так і окремої людини, що дає можливість ефективно вирішувати практичні завдання, пов'язані з використанням людського потенціалу в розвитку українського суспільства [2].

Проблема активізації творчих здібностей є предметом аналізу досліджень багатьох учених, котрі вивчали природу цього феномена. Вивченню проблем творчого розвитку дошкільників присвячено праці В. Барко, О. Борисової, В. Вільчинського, Н. Вітковської, І. Волкова, І. Гадалової, Н. Гурець, Д. Джоли, С. Левіна, В. Рожкової, В. Сухомлинського, Т. Сущенко, В. Томашевського.

Питанням здібностей особистості дошкільників займалися такі науковці, як Л. Алексєєва, Г. Балл, С. Барбіна, Д. Богоявленська, В. Бондаровська, Ч. Гаджєєв, Л. Гурова, В. Зарецький, О. Леонтєєв, О. Матюшкін, В. Петров, Я. Пономарьов, В. Шинкаренко та ін.

Метою статті є дослідження методичних особливостей розвитку творчих здібностей дошкільників засобами ігрової діяльності.

Розвиток творчої особистості дитини розглядається нами як процес рішення індивідуально значущих, соціально детермінованих, творчих завдань, що все більш ускладнюються, у процесі чого, дитина оволодіває необхідним комплексом якостей, пов'язаних з різними аспектами її життєдіяльності. Розвиток творчої особистості – це вдосконалення системи її творчих відносин до різних аспектів життєдіяльності. Реалізуючи свої відносини, що все більш і більш ускладнюються, особа об'єктивує себе в новій творчій якості.

Розвиток творчої особистості дошкільника – одне з пріоритетних завдань дошкільної освітньої установи. Отже, навчально-виховний процес повинен бути орієнтований на стимулювання творчості і формування творчої активності дитини, це можливо в результаті виконання певних умов [2, с. 27].

Однією з таких умов є організація розвиваючого середовища, тобто сукупності просторів, відкритих для дії особи, для становлення особливості субкультури, у яких педагоги можуть відповідати на активність дітей власною активністю, розвиваючи, таким чином, творчу особу дошкільника. Розвиваюче середовище формується на основі середовища соціального і виступає як організований педагогічний простір, що заснований на взаємодоповнюючому

діяльнісному спілкуванні всіх учасників виховного процесу, і припускає смислові, і міжособові відносини, пов'язані із створенням у виконуваний діяльності нових сторін творчого потенціалу особи і взаємозбагаченням кожного суб'єкта виховного процесу, включеного в активну, творчу, діяльнису взаємодію.

Аналіз психолого-педагогічної практики і вивчення досвіду діяльності дошкільних освітніх установ показують, що для ефективного протікання процесу розвитку творчої особистості дошкільника необхідне відповідне керівництво з боку вихователя, готового цілеспрямовано і цілісно здійснювати цю роботу, що можливо тільки за умови реалізації наступних педагогічних функцій:

- комунікативної, яка вимагає від педагога навичок міжособової взаємодії з дітьми в процесі їх спільної творчої діяльності, що виявляються в умінні бути завжди доброзичливим, тактовним, привітним і ввічливим;

- спонукальної, направлена на уміння порушувати творчий інтерес і фантазію дітей, спонукати їх до активності і перетворення. Велике зацікавлення викликають у дітей ігри на розвиток асоціативного та діалектичного мислення.

- інформаційної, така, що включає уміння користуватися мовною виразністю, точно і образно висловлювати матеріал, користуватися різними методами викладу, активізувати дітей у процесі творчої діяльності;

- організаторської, така, що включає уміння планувати навчально-виховний процес, підбирати матеріал, методи, прийоми і засоби для змістовної творчої діяльності дошкільників;

- діагностичної, така, що включає уміння визначати особливості творчих здібностей дітей і враховувати це в організації творчої діяльності, здійснювати облік і контроль ефективності розвиваючої роботи в цілому, бачити зв'язки розвитку творчої особистості дитини з використанням різних методів творчої і пізнавальної діяльності [3, с. 3].

З психологічної точки зору дошкільний вік є сприятливим періодом для розвитку творчих здібностей, тому що в цьому віці дитина вперше усвідомлює відношення між собою та оточуючими, починає аналізувати громадські мотиви поведінки, дає перші моральні оцінки значущості конфліктних ситуацій, тобто в цьому віці формування особистості набуває свідому фазу.

Якщо до старшого дошкільного віку провідною діяльністю була гра, після цього вікового періоду з'являються ознаки переходу до іншої провідної діяльності – навчання, еквіваленту майбутньої трудової діяльності. У старшому дошкільному віці вперше відбувається поділ гри і праці, тобто діяльності, здійснюваної заради задоволення, яке отримає дитина в процесі самої діяльності та діяльності, спрямованої на досягнення об'єктивно значущого і соціально оцінюваного результату. Це розмежування гри і праці, в тому числі і навчальної праці, є важливою особливістю старшого дошкільного віку у переході до молодшого шкільного [4].

Рівень творчості дітей старшого дошкільного віку, як правило, залежить від тих навичок, яких дитина набула в іграх, спілкуванні з оточуючими, продуктивних видах діяльності. Тому індивідуальні відмінності дітей, які спостерігає вихователь у групі під час створення ігрових ситуацій та спілку-

вання, вже досить значні. Кожний погляд на творчість дітей дошкільного віку, порівняно з шкільним, дає всі підстави твердити про значне згасання творчих можливостей школярів по відношенню до дошкільників. Справді, потрапивши до школи, дитина значною мірою втрачає ту свободу, яка дозволена, це по-перше, а по-друге, у школі дещо втрачається можливість для ігрової діяльності дітей, фантазування, особистого пізнання світу, тощо [5].

Отже, для більшості дітей старшого дошкільного віку творчість і творче мислення дозволяє з головою заглибитися в те, що їх цікавить, вони дуже винахідливі в образотворчій діяльності, іграх з використанням різноманітних матеріалів, висловлюють багато різних міркувань з приводу конкретної ситуації, здатні по-новому підійти до розв'язання певної проблеми.

Ефективність розвитку творчих здібностей дошкільників багато в чому залежить від використання педагогом в роботі з дітьми різноманітних методів і прийомів. Ефективними методами розвитку творчої уяви можна назвати ігрові методи, оскільки гра – провідна діяльність дошкільників, головний зміст дитячого життя. У грі дошкільник, непомітно для себе, набуває нових знань, вмінь та навичок, вчиться здійснювати пошукові дії, мислити і творити. Ігрові методи і прийоми навчання сприяють залученню уваги дітей до поставленого завдання, полегшують роботу мислення і уяви [6, с. 129].

Розвитку творчих здібностей дошкільників сприяють такі види ігор:

1. Ігри, спрямовані на створення образів на основі заданих елементів (відтворення зображень, домальовування шаблонів, еталонів, конструювання фігур із запропонованих деталей та ін.).

2. Ігри, які передбачають самостійну творчість дітей, зображення ними власних фантазій («Будинок моделей» – придумати свою колекцію одягу; «Погляд у майбутнє» – представити автомобіль майбутнього, будинок, фантастичний пейзаж, «Реклама», «Дитячий садок» – розвиток вміння застосовувати отримані знання в колективній творчій грі; «Школа» – формування вміння творчо розвивати сюжет гри та ін.).

3. Артистичні ігри, які сприяють не тільки розвитку уяви, а й емоційної сфери, партнерських відносин («Театр тіней», «Артисти цирку» – придумати оригінальний цирковий номер, «Театр моди» та ін.).

4. Міні-етюди. Допомагають зібрати увагу дітей, викликати інтерес до майбутньої діяльності. Міні-етюд відтворює уяву, допомагає дітям уявити образ і показати його через пантоміму. Спочатку проводяться ігри за наслідуванням, потім діти починають фантазувати самостійно.

5. Ігри-імпровізації можна застосовувати на всіх видах занять, включаючи музичні, фізкультурні, хореографічні. Дорослий описує ситуацію («Я – кленовий листочок», «Пролісок», «Метелик»), а діти шукають спосіб, проявляючи свою творчу індивідуальність, і висловлюють його з допомогою тілесних рухів.

6. Ігри-бесіди плануються як варіант ігор, у яких вся бесіда з дитиною побудована на уяві. Це ігри, у яких дитина перевтілюється на живу чи неживу

істоту, в образі якої починає вирішувати проблемні ситуації, радити, просити про щось оточуючих. Ігри, крім уяви, розвивають емпатію, пам'ять, мислення, діалогічне мовлення.

7. Ігри-подорожі проводяться за задалегідь складеним сценарієм і проводяться не наочно, спираючись лише на уяву дітей. Творча уява відіграє дуже важливу роль у житті дитини. З одного боку, це політ фантазії, яка викликає бурю емоцій, а з іншого – спосіб осягнення світу, який знімає часові та просторові обмеження.

З метою розвитку творчих здібностей дошкільників експериментальної групи на формуальному етапі вихователі застосовують перелічені нижче ігрові завдання, спрямовані на розвиток творчої уяви.

Ігрове завдання 1. «Домальовування фігур». Мета: формування здатності до побудовання заданого елемента як утво-рення нової цілісності. Методика проведення: набір карток з зображеними на них фігурами, наприклад, контурне зображення частин предметів (стовбур з одною гілкою, кружечок-голова з двома вухами) і прості геометричні фігури (коло, квадрат, трикутник), олівець. Всього – 10 карток. Педагог просить дитину домальовати кожну з фігур так, щоб вийшла якась картинка.

Ігрове завдання 2. «Склади речення». Мета: розвиток словесно-образної креативності. Методика проведення: дітям пропонується малюнок, на якому зображені ялинка, мишка і книжка. Дитина, дивлячись на картинку, повинна скласти якомога більше речень, де б використовувались ці три слова. Допустимі будь-які словозміни цих іменників, але не їх пропуск. Якщо дошкільникам було складно скласти речення, педагог приходив на допомогу. Наприклад, дошкільники складають такі речення:

1. Мишка сіла під ялинку і читає книжку.
2. У книжці є казочка про ялинку і мишку.
3. На ялинці сиділа мишка з книжкою.

Ігрове завдання 3. «Перестановка сірників». Мета: розвиток здатності до формотворення (у результаті перетворення одного зображення в інше). Методика проведення: необхідна наочність – складені з сірників зображення будинку, корови, склянки, вирізаний з кольорового паперу кружечок-ягідка (у склянці). Дитині пропонується перестановка лише одного сірника з метою:

- а) повернути будинок іншим боком;
- б) вийняти ягоду зі склянки;
- в) перестановкою тільки двох сірників зробити так, щоб корова дивилася в інший бік.

Ігрове завдання 4. «Неіснуюча тварина». Мета: розвиток загального підходу дитини до творчої задачі. Методика проведення: дитину просять намалювати тварину, якої в природі не існує і, яку вона не бачила ні в книжках, ні в мультфільмах. Потім просять назвати тварину і все про неї розповісти [7, с. 20–22].

Отже, взаємодія вихователя і дітей базується на можливості спільного творчого вирішення проблеми, адже не окремі творчі уміння вихователя забезпечують у дошкільників розвивальний ефект, а їх втілення в реальній поведінці вихователя. Про те для того, щоб педагогічна взаємодія була успішною, потрібні також певна зміна або актуалізація ціннісних орієнтацій педагога, освоєння ним додаткових технологій, які дають змогу вибудовувати стосунки на основі рівноправного діалогу в різних сферах міжособистісного спілкування.

Ефективність психолого-педагогічної підтримки залежить і від особистісних якостей, і діяльності дорослого, які виявляються у наступному:

- ціннісному ставленні до світу дитинства;
- зорієнтованості на дитину як на цінність;
- наданні пріоритету таким цінностям, як життя, фізичне і психічне здоров'я дитини;
- установці на виховання як найважливішу складову освітнього процесу;
- готовності вихователя до суб'єкт-суб'єктної взаємодії, яка базується на моральних ціннісних орієнтаціях;
- вірі педагога в успіх психолого-педагогічної підтримки;
- емоційності вихователя, психолога, здатності до співчуття, в умінні оцінити емоційний стан дітей;
- умінні встановити, прийняти і підтримати творчий потенціал у дитини [8].

Оскільки однією з актуальних вікових потреб дітей старшого дошкільного віку є прагнення до пізнання дійсності і виявлення власної активності у формі гри, доцільно посилити увагу до педагогічної організації ігрової діяльності дітей цієї вікової групи. Гра може зробити дитяче передшкільне життя цікавим, радісним, емоційним, плідним, а навчально-виховну роботу – творчою, цікавою, ефективною [8].

Отже, ігрова діяльність та ігрові ситуації повинні широко використовуватися в освітньому процесі закладу дошкільної освіти, забезпечуючи ефективне формування пізнавальних інтересів та творчих здібностей дітей дошкільного віку.

1. Азбука почуттів: Програма комплексного розвитку дітей дошкільного віку та молодших школярів. Укладач Ю. О. Красний. Київ: Освіта, 1993. 32 с.
2. Барко В. І. Розвиток здібностей і творчого потенціалу. *Обдарована дитина*. 2005. № 1. С. 27–31.
3. Балій-Харченко Л. Розвиток творчих здібностей учнів. *Початкова освіта*. 2009. № 3. С. 3–12.
4. Гнатко М. М. Психологічні передумови роботи з обдарованими дітьми: Методичні рекомендації. Луцьк, 1996. 26 с.
5. Кульчинська О. І. Творча обдарованість. Специфіка творчої обдарованості. *Обдарована дитина*. 2001. №1. С. 3–10.
6. Выготский Л. С. Педагогическая психология. Москва: АСТ, 2008. 672 с.
7. Воловодівська Д. Творчі здібності та їхній розвиток: заняття з елементами тренінгу. *Психолог*. 2011. № 8 (440). С. 20–22.
8. Коновальчук М. Розвиток творчості: Система літературних завдань. Київ: Шкільний світ, 2010. 120 с.